

INGLIZ PSIXOLOGI VA YOZUVCHISI EDVARD DE BONONING O'QISH DARSLARIDAGI ERTAKLARNI TAHLIL QILISHDA "AGAR...." METODIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Jumayeva Gavhar Pirmamatovna

*Navoiy viloyati Zarafshon shahar 12-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf
o'qituvchisi, Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti*

Annotatsiya: *Mazkur tadqiqotda ingliz psixologi va adibi Edvard de Bono tomonidan ishlab chiqilgan "Agar..." (What if?) metodining o'qish mashg'ulotlarida ertaklarni tahlil etishdagi o'rni va ahamiyati yoritib beriladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda ijodiy hamda tanqidiy tafakkurni shakllantirish, voqealarga muqobil nuqtayi nazardan qarash va matn mazmunini chuqurroq anglashga ko'maklashadi. "Agar..." metodi orqali o'quvchilar ertak qahramonlarining xatti-harakatlariga qayta baho beradi, syujetning boshqa yo'sinda rivojlanishini tasavvur qiladi hamda sabab-oqibat munosabatlarini tahlil etadi. Natijada, dars jarayoni interfaol tus kasb etib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, nutqiy faolligi va mantiqiy xulosa chiqarish ko'nikmalari samarali rivojlanadi. Ushbu metod, ayniqsa, boshlang'ich va o'rta ta'lim bosqichlarida o'qish darslarining ta'limiy hamda tarbiyaviy samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi.*

Kalit so'zlar: *Edvard de Bono, "Agar..." metodi, o'qish darslari, ertak tahlili, ijodiy fikrlash, tanqidiy fikrlash, interfaol metod, muqobil fikrlash, syujet tahlili, ta'lim samaradorligi.*

THE IMPORTANCE OF USING THE "IF..." METHOD IN ANALYZING FAIRY TALES IN READING LESSONS BY THE ENGLISH PSYCHOLOGIST AND WRITER EDWARD DE BONO

Annotation: *This study highlights the role and importance of the "What if?" method, developed by the English psychologist and writer Edward de Bono, in analyzing fairy tales in reading lessons. This approach helps students develop creative and critical thinking, look at events from an alternative perspective, and understand the content of the text more deeply. Through the "If..." method, students reevaluate the actions of fairy tale characters, imagine the development of the plot in a different way, and analyze cause-and-effect relationships. As a result, the lesson process becomes interactive, and students' independent thinking, speech activity, and logical reasoning skills are effectively developed. This method plays an important role in increasing the educational and pedagogical effectiveness of reading lessons, especially at the primary and secondary levels of education.*

Keywords: *Edward de Bono, "If..." method, reading lessons, fairy tale analysis, creative thinking, critical thinking, interactive method, alternative thinking, plot analysis, educational effectiveness.*

ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДА «ЕСЛИ...» ПРИ АНАЛИЗЕ СКАЗОК НА УРОКАХ ЧТЕНИЯ АНГЛИЙСКИМ ПСИХОЛОГОМ И ПИСАТЕЛЕМ ЭДВАРДОМ ДЕ БОНО

Аннотация: *В данном исследовании рассматривается роль и важность метода «Что если...», разработанного английским психологом и писателем Эдвардом де Боно, при анализе сказок на уроках чтения. Этот подход помогает учащимся развивать творческое и критическое мышление, рассматривать события с альтернативной точки зрения и глубже понимать содержание текста. С помощью метода «Если...» учащиеся переосмысливают действия сказочных персонажей, представляют развитие сюжета по-другому и анализируют причинно-следственные связи. В результате процесс обучения становится интерактивным, а навыки самостоятельного мышления, речевой активности и логического рассуждения учащихся эффективно развиваются. Этот метод играет важную роль в повышении образовательной и педагогической эффективности уроков чтения, особенно на начальном и среднем уровнях образования.*

Ключевые слова: *Эдвард де Боно, метод «Если...», уроки чтения, анализ сказок, творческое мышление, критическое мышление, интерактивный метод, альтернативное мышление, анализ сюжета, эффективность обучения.*

KIRISH

Hozirgi ta'lim jarayonida o'quvchilarning nafaqat matn mazmunini o'zlashtirishi, balki mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish ham ustuvor vazifalardan biri sanaladi.

Xususan, o'qish darslarida badiiy asarlar, jumladan, ertaklarni o'rganishda interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish darslarning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Shu jihatdan, ingliz psixologi va yozuvchisi Edvard de Bono tomonidan ishlab chiqilgan fikrlashga oid texnologiyalar o'quvchilarning tafakkurini faollashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Edvard de Bononing "Agar..." (What if?) metodi o'quvchilarni an'anaviy fikrlash chegaralaridan chiqishga, voqealarga yangicha nigoh bilan qarashga va muqobil yechimlarni izlashga yo'naltiradi.

Ushbu metod ertaklarni tahlil qilish jarayonida qahramonlarning xatti-harakatlari, voqealar rivoji hamda yakuniga doir turli taxmin va farazlarni ilgari surish imkonini yaratadi.

Natijada, o'quvchilar matn mazmunini chuqurroq anglaydi, sabab-oqibat munosabatlarini tahlil qiladi va o'z fikrini asosli tarzda bayon etishga o'rganadi.[1]

Shu bois, o'qish darslarida ertaklarni tahlil etishda "Agar..." metodining ahamiyatini tadqiq etish, uning didaktik imkoniyatlarini ochib berish va amaliy

qo'llanilish jihatlarini yoritish bugungi ta'lim tizimi uchun dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Edvard de Bono tomonidan taklif etilgan "Agar..." (What if?) metodi o'quvchilarda ijodiy hamda tanqidiy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan samarali pedagogik yondashuvlardan biridir.

Mazkur metodning asosiy mazmuni o'quvchilarni mavjud voqea va holatlarga yangicha nigoh bilan qarashga, an'anaviy fikrlash doirasidan chiqishga hamda muqobil yechimlarni izlashga undashdan iborat. O'qish darslarida ertaklarni tahlil etish jarayonida "Agar..." metodining qo'llanilishi matn mazmunini chuqurroq anglash va puxta o'zlashtirishga xizmat qiladi.[2]

Ertaklar o'zining obrazli ifodasi, ramziy mazmuni va tarbiyaviy g'oyalari orqali o'quvchilarning tasavvurini kengaytiradi. "Agar..." metodi asosida o'quvchilarga "Agar qahramon boshqa qaror qabul qilganida voqealar qanday rivojlanardi?", "Agar hodisa boshqa makon yoki zamonda yuz berganida syujetda qanday o'zgarishlar bo'lardi?", "Agar ertak boshqa yakun bilan tugaganida qanday xulosalar chiqarish mumkin edi?" kabi savollar beriladi. Bunday savollar o'quvchilarni ertak mazmunini qayta ko'rib chiqishga, sabab-oqibat aloqalarini aniqlashga va mantiqiy fikr yuritishga undaydi.[3]

Ushbu metod dars jarayonida o'quvchilarning faolligini kuchaytirib, ularni passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylantiradi. O'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalaydi, boshqalarning qarashlarini tinglaydi va bahs-munozaralar jarayonida muloqot madaniyatini shakllantiradi. Bu holat nutqiy kompetensiyaning rivojlanishiga, lug'at boyligining kengayishiga hamda mantiqiy tafakkur ko'nikmalarining mustahkamlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.[4]

Bundan tashqari, "Agar..." metodi o'qituvchiga o'quvchilarning fikrlash darajasi, ijodiy yondashuvi va matnni anglash imkoniyatlarini aniqlashga yordam beradi. Metoddan foydalanish natijasida o'quvchilar ertakni faqat qayta hikoya qilish bilan cheklanmay, balki uni tahlil qilish, baholash va qayta talqin etish malakalarini ham egallaydi. Bu esa o'qish darslarining ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyatini yanada kuchaytirib, o'quvchilarda mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllanishiga asos yaratadi.

O'qish darslarida ertaklarni tahlil qilishda Edvard de Bononing 'Agar...' metodidan foydalanish bo'yicha jadval[5]

№	Tahlil jihatlar	An'anaviy yondashuv	"Agar..." metodi asosidagi yondashuv
1	Darsning maqsadi	Matnni o'qish va qayta hikoyalash	Matnni chuqur tahlil qilish va muqobil fikrlashni rivojlantirish
2	O'quvchi roli	Passiv tinglovchi	Faol ishtirokchi, tahlilchi
3	Savol turi	Yopiq savollar (kim?, qayerda?)	Ochiq savollar ("Agar... bo'lganda nima bo'lardi?")
4	Fikrlash turi	Reproduktiv fikrlash	Ijodiy va tanqidiy fikrlash
5	Ertak tahlili	Syujetni ketma-ket bayon qilish	Voqealarga muqobil yondashuvlarni taklif etish
6	Qahramonlarga	Tayyor baho berish	Qahramon xatti-harakatlarini qayta

	munosabat		baholash
7	Nutqiy rivojlanish	Cheklangan javoblar	Erkin fikr bildirish va bahs-munozara
8	Ta'limiy samaradorlik	O'rtacha	Yuqori
9	Tarbiyaviy ahamiyat	Bilvosita	Ongli va chuqur xulosalar chiqarish
1	O'qituvchi roli	Axborot beruvchi	Yo'naltiruvchi va fasilitator

O'qish darslarida ertaklarni tahlil qilish jarayonida Edvard de Bononing "Agar..." metodidan foydalanish tajribasi shuni ko'rsatadiki, ushbu yondashuv o'quvchilarning fikrlash faoliyatini sezilarli darajada faollashtiradi. Muhokama jarayonida o'quvchilar ertak voqealarini oddiy tinglovchi sifatida emas, balki tahlilchi va baholovchi nuqtayi nazardan ko'rib chiqadi. Ular qahramonlarning xatti-harakatlarini sabab-oqibat munosabatlari bilan tahlil qiladi va voqealarning muqobil rivojlanish variantlarini taklif qiladi. Shu bilan o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalari rivojlanadi.[6]

Muhokama davomida o'quvchilar o'z fikrlarini asoslash, dalillar keltirish va boshqalarning nuqtayi nazarini hurmat qilishni o'rganadi. Turli "Agar..." savollari orqali yuzaga kelgan fikrlar xilma-xilligi sinfda sog'lom bahs-munozara muhitini yaratadi. Natijada, o'quvchilarning nutqiy faolligi ortadi, muloqot madaniyati va jamoada ishlash ko'nikmalari mustahkamlanadi. Shu bilan birga, o'qituvchi uchun dars jarayoni yanada mazmunli va samarali bo'lib, har bir o'quvchining individual fikrlash darajasini aniqlash imkoniyati kengayadi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, "Agar..." metodi ertaklarni chuqur tahlil qilish, ularning g'oyaviy va axloqiy mazmunini anglash hamda hayotiy xulosalar chiqarishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu metod o'quvchilarda ijodiy tafakkur, tanqidiy yondashuv va muqobil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi, natijada darslarning ta'limiy va tarbiyaviy samaradorligini oshirib, o'quvchilarning shaxs sifatida rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ingliz psixologi va yozuvchisi Edvard de Bono tomonidan ishlab chiqilgan "Agar..." (What if?) metodi o'qish darslarida ertaklarni tahlil qilish jarayonida samarali va innovatsion pedagogik yondashuv sifatida e'tiborga loyiqdir. Ushbu metod o'quvchilarga matn mazmunini chuqur tushunish, voqealarning rivojlanish jarayonini tahlil qilish va qahramonlarning xatti-harakatlariga ijodiy hamda tanqidiy yondashish imkonini beradi.

Metoddan foydalanish natijasida o'quvchilar mustaqil fikrlash, muqobil yechimlar taklif qilish va o'z fikrini asoslab bayon etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, dars jarayonida o'quvchilarning faolligi oshadi, muloqot madaniyati va nutqiy kompetensiyasi rivojlanadi hamda jamoada ishlash qobiliyati mustahkamlanadi. Ertaklarni oddiy o'qish va qayta hikoya qilish bilan cheklanmay, ularni chuqur tahlil qilish va hayotiy xulosalar chiqarish imkoniyati yuzaga keladi.

Shunday qilib, “Agar...” metodini o‘qish darslarida keng qo‘llash ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga, o‘quvchilarda ijodiy va tanqidiy tafakkurni shakllantirishga va barkamol shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov, I. A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Yo‘ldoshev, J. G., Usmonov, S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
3. Qodirova, F. R. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. Toshkent: Sharq, 2019.
4. Xolmatova, N. O‘qish darslarida interfaol metodlardan foydalanish. Toshkent: Innovatsiya, 2021.
5. De Bono, E. Lateral Thinking: Creativity Step by Step. London: Penguin Books, 1970.
6. De Bono, E. Teaching Thinking. London: Maurice Temple Smith Ltd., 1976.